

D · N

23/7 1953

Undervisningens frihet hotad i USA

Robert Hutchins, tidigare rektor för Chicagouniversitetet, nu en av cheferna för den väldiga Fordstiftelsen: "Överallt i Förenta staterna blir universitetsprofessorerna, vare sig de har fast anställning eller ej, nedstygade genom den atmosfär av undertryckning som är förhärskande." Henry Steele Commager, professor vid Columbia i New York, en av Amerikas främsta historiker: "Man har nu startat en undertryckningskampanj som är mera brutal, hänsynslös och farlig än någon annan i vår historia." Det är starka ord, fällda i polemik. Att de kan uttalas av vetenskapsmän som innehar ledande platser inom den akademiska världen visar att undertryckningen inte lyckats. Men det finns intet tvivel om att den vetenskapliga friheten, undervisningens frihet över huvud, är utsatt för farliga attacker i USA. Enligt samstämmiga uppgifter har situationen skärpts under de senaste månaderna, delvis till följd av den republikanska valsegern — trots att Eisenhowers och en rad andra republikanska ledares känsla för friheten är ostridig.

Hur går kampanjen, eller rättare kampanjerna, till? Metoderna är många, och vi skall här snarare exemplifiera än lämna en utförlig redogörelse. De beryktade kongressutskotten för oamerikansk verksamhet och inre säkerhet har spelat en framträdande roll. Ett yttrande som fällts, en bok som publicerats, en anknytning — kanske för länge sedan — till kommunister eller som kommunistiska betecknade organisationer föranleder inkallelse av och förhör med vederbörande professor, varvid han i detalj och på ed utfrågas om sin politiska uppfattning och verksamhet. Det gäller härvid för utskotten, såsom Joseph Alsop skriver i The Atlantic, inte att förbereda ett åtal inför domstol, utan att "göra sig en politisk förtjänst genom att misstänkliggöra offren inför den allmänna opinionens domstol". Utskotten har självfallet ingen rätt att avskeda, men deras förhör leder inte sällan till att de universitet där de förhörda är anställda avskedar dem. Enligt en beräkning som

framlagts av en av metodens försvarare och som alltså sannolikt är försiktig (Whittaker Chambers i Life) har ett hundratal professorer förhörts av kongressutskotten, och omkring hälften av dem har sedermera avskedats eller suspenderats. I en rad stater har utskott tillsetts med liknande syften och befogenheter; någon sammanställning av vad de presterat finns, såvitt bekant, inte.

En annan linje innebär att delstaterna eller universitetet själva fastställer villkor av politisk art för innehav av professur eller helt enkelt beslutar att göra sig av med universitetslärare som varit eller är kommunister eller står kommunismen nära. Man kan också fordra en särskild lojalitetsed som krav för fortsatt an-

ställning. En rad konflikter och utrensningar som utgår från sådana beslut eller bestämmelser har tidigare behandlats i Dagens Nyheter. De mest kända fallen har inträffat vid Washingtons, Texas, Kaliforniens och Oklahomas statsuniversitet; i Kalifornien avskedades ett tjugotal lärare efter vägran att avlägga en begärd ed, och en mängd andra avgick frivilligt. Vid de mest berömda universiteterna i Östern har någon utrensning eller någon allmän lojalitetsundersökning inte förekommit; det är dock betecknande att James H. Conant, förut rektor vid Harvard och numera högste representant för USA i Tyskland, funnit sig böra förklara att Harvard inte vill anställa kommunister och att inga kommunister finns i dess lärarkår. De grövsta ingreppen har sannolikt ägt rum vid små högskolor, ofta i sådana former att den politiska karaktären i aktionen undanskymts; någon gång finner man upprörande skildringar av dylika fall i tidsskrifter, men auktoritativa redogörelser kan enligt sakens natur knappast utformas. I det hela torde de genom donationer och fonder stödda universiteterna ha visat större liberalism än de statliga anstalterna.

Inom den lägre undervisningen möter samma tendenser. Vid den ledande lärarorganisationens (National Education Association) möte för ett par veckor sedan fastslogs att undervisningsfriheten var mindre än tidigare och att lärarna blivit mera rädda för att ta upp omstridda frågor med eleverna. Feinbergslagen i staten New York, för att ta det mest kända

exemplet, ger rätt att avskeda lärare som tillhör "samhällsfientliga (subversive) organisationer" och har lett till en ganska omfattande utrensningskampanj; ett antal lärare som väckt politisk irritation men inte kunnat fällas direkt enligt lagen har avskedats för in-subordination, därför att de vägrat att besvara vissa vid förhör ställda frågor.

Ibland sägs det att allt detta inte är så farligt: USA har bortåt 100.000 universitetslärare och över en miljon andra lärare, och endast en ytterligt liten del av dem har avskedats eller ens inkallats i förhör. Det är ett lika dumt som motbjudande resonemang. För att sätta skräck i denna miljon anställda behövs blott ett ringa antal aktioner. Vad man tenderar att åstadkomma genom de tillämpade metoderna är en allmän förgiftning av atmosfären. De amerikanska professorerna, av många skäl sedan gammalt benägna att vara mera konventionellt välsinnade än sina kolleger i Väst Europa, blir rädda för att skriva eller säga saker som kan anses betänkliga; främst gäller detta massan av lärare som inte har berömmelse och märkliga prestationer som skydd. Man blir rädd för studenterna, för deras föräldrar, för kollegerna, som kan sprida förtal av slapphet, illvilja eller önskan att vinna befordran. De styrande vid läroanstalterna blir rädda för att anställa folk som kan verka misshagliga och minska utsikten att få anslag från statsstyrelser och enskilda. Det vore absurt att påstå att denna anda nu är förhärskande — men den breder ut sig, den är stark inom många små colleges, och den hotar även de ryktbara universitet som gjort amerikansk vetenskap, och inte minst amerikansk samhällsvetenskap, till ett så lysande medel i framstegets och upplysningens tjänst.

Hur ställer sig opinionen till allt detta? Vad gör de akademiska lärarna för att värja sig? Vilka är utsikterna för framtiden?